رو به فردا

درخت کاج مناقشه‌برانگیز

باید‌ها و نباید‌های کاشت کاج در کمربند سبز شهرها

ارسطو شهابی*

درخت‌کاج خارج از چارچوب آن عمل بسندید، گاه در سطح جهان و در قالب یک استراتژی دولتی برای اهدافی خاص یکبری شده است. از نمونه‌های مهم و کلاسیک آن می‌توان به سیاست دولت شیلی تحت عنوان DL۷۰۱ در سال‌های دهه ۷۰ میلادی در گسترش و تشویع به کاشت درخت‌های کاج در جنوب شیلی اشاره کرد. این طرح با سوسید ۷۵درصدی به درخت‌کاران و با هدف اشتغال‌زایی در بخش صنایع و صادرات نیمه‌تاکمی هم به فرسایش خاک و بعثزگی کاهش دی‌اکسید کربن داشته است. درختکاری برای تولید الوار و نیز الیافی که به نام خمیر چوب در صنایع کاغذسازی استفاده می‌شود، کم یا بیش با چنین رویکردی در کشورهای دیگر هم انجام شده است. با وجود این به باور «رابرت هلمیر»، استاد مدیریت محیط زیست دانشگاه ساتنا باربارا که سال‌هاست روی اثرات این قانون در شیلی تحقیق می‌کند، چند دهه کاشت این درخت در سطحی کلان نه‌تنها کوته‌مدتی بودنم یکه به شکلی کلی‌تر تنوع زیستی و غنای خاک شیلی را به خطر انداخته است. افزون بر آن، گرفتاری هجوم زنبور چوب‌خوار سیریکس را هم که در سال ۲۰۰۱ شناسایی شد، اضافه کند که نبمی از سال درکنار کج‌ابی به نیابت از درختان کاج میهمان ناخوانده بقیه اکوسیستم جنگل است. به گمانم دردسر آفت‌هایی که متوجه کاج است، بیش از آن است که «محمدکاظم عراقی»، استاد مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع آن را کوناه‌ای قابل قبول برای جنگل‌کاری در اطراف شهرها دانسته بودند. در شیلی حتی آتش‌سوزی‌های وسیع جنگل را هم بیش از هر عامل به خشکی ناشی از چسب بالای آب محیط توسط درخت اوکالیپتوس و کاج‌ها مرتبط می‌دانند. این سیاست تک‌محصولی در کاشت یک گونه درخت در نقاط دیگر دنیا هم دیده شده است. کاشت کاج Pinus radiata در نیوزیلند، درخت پالسم در اندونزی و اوکالیپتوس در برزیل نمونه‌های قابل توجه هستند. هرچند جنبش جهانی معروف به جالش Bonn خودبین است که تا سال ۲۰۳۰ کشورها را ترغیب کند تا معادل لئت جنگل‌های طبیعی باقی‌مانده خود، درخت بکارند، ولی از آنجا که ۲۴ گونه اصلی درگیر در این طرح مایلند قول و قرارشان را با کاشت گونه‌های خاصی از درخت که توجیه اقتصادی بیشتری دارد هماهنگ کنند، این تبت خوب خود تهدیدی برای تنوع زیستی محسوب می‌شود. به مجادلات بر سر کاج در کشورمان بپردازیم. کوشیدم نظرات موافق و مخالف کاشت درخت کاج را با نوری‌ای درشت‌باف الک کنم و به چند نکته اصلی برسم. مخالفان این درخت، آن را کاج آمریکایی خطاب می‌کنند. ازآنجاکه از بیستن از ۱۲۰ نوع کاج ۱۳ نوع در آمریکای شمالی یافت می‌شود، فکر کنم منظور آنها گونه Pinus eldarica Medw باشد که بیشتر در ایالت جنوبی تگزاس کاشته می‌شود. این همان است که در کنار دیگر درختان، یوشنس زنبار اسلامی‌های چون سای را جشنواژ کرده و گاه به کاج ایرانی و گاهی کاج تهران هم معروف است. در مطالعات دانشگاهیان ما نیز با همین عناوین نامبده شده یا می‌توان از نام دیگرش، «کاج افغان» استفاده کرد که از دهه ۸۰ میلادی در مطالعات «فیلیپس» و «کلاداقلز» استادان دانشگاه نیومکزیکو استفاده می‌شد. ازدنصر شالیزی*، پژوهشگر اصلاح درختان در دانشگاه ایلینویز و استاد دانشگاه کابل، علت نام‌گذاری آن را جویا شدم؛ او تحقیقاتی درباره کاج جلفوز انجام داده که یومی شرق افغانستان و پاکستان است و ارزش غذایی میوه‌اش آن را به منبعی بسا ارزش صادراتی بالا تبدیل کرده است. او گمان می‌برد نام کاج افغان هیچ پیشینه تاریخی‌ای نداشته و دراصل به شرق آناتولی و قفقاز تعلق دارد. احتمالا توسط مستشرقان انگلیسی از افغانستان خارج شده و امروزه در شرق و غرب افغانستان برای فضای سبز شهری کاشته می‌شود. از نام درخت که بگذریم به ایراد عنوان‌شده درباره اسیبی‌شدن خاک دررودرانده کاج می‌رسیم. باید بیز بدیده اسیبی‌شدن با اینکه صرفا کاهشی چند درصدی در قابلیت رخ دهد، فوق بکذاریم. کاج‌ها در اثر دخیل با خاک‌های آهکی سازاگرانر است و سقوط برگ‌های سوزنی آن درتگیب با باران می‌تواند تغییری نه چندان مهم در خاک بگذارد. میسران این تغییر و مقاومت ۱۰شرک آن در برابر تجزیه و اجزای خشکی مثل تهران از بزرگترین دلایل درخت‌کاری در کشورهای دیگر هم انجام شده است. با وجود این به باور «رابرت هلمیر»، استاد مدیریت محیط زیست دانشگاه ساتنا باربارا که سال‌هاست روی اثرات این قانون در شیلی تحقیق می‌کند، چند دهه کاشت این درخت در سطحی کلان نه‌تنها کوته‌مدتی بودنم بلکه به شکلی کلی‌تر تنوع زیستی و غنای خاک شیلی را به خطر انداخته است. افزون بر آن، گرفتاری هجوم زنبور چوب‌خوار سیریکس را هم که در سال ۲۰۰۱ شناسایی شد، اضافه کند که نبمی از سال درکنار کج‌ابی به نیابت از درختان کاج میهمان ناخوانده بقیه اکوسیستم جنگل است. به گمانم دردسر آفت‌هایی که متوجه کاج است، بیش از آن است که «محمدکاظم عراقی»، استاد مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع آن را کوناه‌ای قابل قبول برای جنگل‌کاری در اطراف شهرها دانسته بودند. در شیلی حتی آتش‌سوزی‌های وسیع جنگل را هم بیش از هر عامل به خشکی ناشی از چسب بالای آب محیط توسط درخت اوکالیپتوس و کاج‌ها مرتبط می‌دانند. این سیاست تک‌محصولی در کاشت یک گونه درخت در نقاط دیگر دنیا هم دیده شده است. کاشت کاج Pinus radiata در نیوزیلند، درخت پالسم در اندونزی و اوکالیپتوس در برزیل نمونه‌های قابل توجه هستند. هرچند جنبش جهانی معروف به جالش Bonn خودبین است که تا سال ۲۰۳۰ کشورها را ترغیب کند تا معادل لئت جنگل‌های طبیعی باقی‌مانده خود، درخت بکارند، ولی از آنجا که ۲۴ گونه اصلی درگیر در این طرح مایلند قول و قرارشان را با کاشت گونه‌های خاصی از درخت که توجیه اقتصادی بیشتری دارد هماهنگ کنند، این تبت خوب خود تهدیدی برای تنوع زیستی محسوب می‌شود. به مجادلات بر سر کاج در کشورمان بپردازیم. کوشیدم نظرات موافق و مخالف کاشت درخت کاج را با نوری‌ای درشت‌باف الک کنم و به چند نکته اصلی برسم. مخالفان این درخت، آن را کاج آمریکایی خطاب می‌کنند. ازآنجاکه از بیستن از ۱۲۰ نوع کاج ۱۳ نوع در آمریکای شمالی یافت می‌شود، فکر کنم منظور آنها گونه Pinus eldarica Medw باشد که بیشتر در ایالت جنوبی تگزاس کاشته می‌شود. کماان در کنار دیگر درختان، یوشنس زنبار اسلامی‌های چون سای را جشنواژ کرده و گاه به کاج ایرانی و گاهی کاج تهران هم معروف است. در مطالعات دانشگاهیان ما نیز با همین عناوین نامبده شده یا می‌توان از نام دیگرش، «کاج افغان» استفاده کرد که از دهه ۸۰ میلادی در مطالعات «فیلیپس» و «کلاداقلز» استادان دانشگاه نیومکزیکو استفاده می‌شد. ازدنصر شالیزی*، پژوهشگر اصلاح درختان در دانشگاه ایلینویز و استاد دانشگاه کابل، علت نام‌گذاری آن را جویا شدم؛ او تحقیقاتی درباره کاج جلفوز انجام داده که یومی شرق افغانستان و پاکستان است و ارزش غذایی میوه‌اش آن را به منبعی بسا ارزش صادراتی بالا تبدیل کرده است. او گمان می‌برد نام کاج افغان هیچ پیشینه تاریخی‌ای نداشته و دراصل به شرق آناتولی و قفقاز تعلق دارد. احتمالا توسط مستشرقان انگلیسی از افغانستان خارج شده و امروزه در شرق و غرب افغانستان برای فضای سبز شهری کاشته می‌شود. از نام درخت که بگذریم به ایراد عنوان‌شده درباره اسیبی‌شدن خاک دررودرانده کاج می‌رسیم. باید بیز بدیده اسیبی‌شدن با اینکه صرفا کاهشی چند درصدی در قابلیت رخ دهد، فوق بکذاریم. کاج در اثرت